

Wepalylyk hem biwepalyk

Category: Jemgyýetçilik tankydy, Kitapcy, Psihologiýa

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Wepalylyk hem biwepalyk WEPALYLYK WE BIWEPALYLYK

Ine, türkmen klassyklarynyň asyrdan-asyra geçip gelyän setirleri:

«Hany, meniň bilen ähdi-peýmanyň?».

«Iki dilli biwepadan dön, göwnüm».

«Köňül berdim bir biwepa mahbuba»...

Bular biwepa ýar hakynda. Geliň, indi beýik Magtymgulynyň ýene-de iki setirini ýatlalyň:

«Är ýigidiň içi doly armandyr ~
Gara göz, inçe bil ýary bolmasa»

Ýa-da:

«Aşyklar bagryndan bir nala çekse,
Daglary elendir, daşy ýandyrar».

Mysallary bes edeliň. Diýmek, düşnükli: ynsan söýgüsiz ýaşap bilenok. Dünýä döräli bäre söýgi bar. Şahyrlar söýgini özleriçe wasp edýärler. Gara Seýitliýew söýginiň gelip çykyşyny-da düşündirýär: Gün ozal iki eken. Şolaryň biri eräpdir-de, ýere düşüp, ýüreklere söýgi bolup ýaýrapdyr.

Bolup biler. Günden döränem bolsa, gülden döränem bolsa, garaz söýginiň juda ägirt, çakdanaşa güýçli zatdygy belli. Söýgi tebigatyň ynsanýete bagyş eden iň ajaýyp peşgeşi.

Magtymgulynyň ýaşan asyry yzda galdy. Döwür öňe süýşüp, XX asyra ýetdi. Gündogaryň beýleki ezilen halklary ýaly, türkmen halky hem azatlyk aldy. Täze durmuş türkmen topragyny düýşdäki ýaly özgertdi. Adalatly jemgyýetçilik gurluşy adamlatyň ruhy dünýäsini-de, olaryň biri-birine bolan aragatnaşyklaryny-da üýtgetdi, täzeledi.

Söýgi nätdi?

Söýgi hem azat boldy!

Azat söýgi diýmek näme? Türkmen topragynda giň gerim alyp barýan komsomol toýlary (durmuş toýlary -t.b.) azat söýginiň nämedigine has aýdyň şaýatlyk edýär. Ine, iki ýürek birleşdi. Dost-ýarlary, hossarlary olaryň toýuny toýladylar. Aşyklar maksatlaryna ýetdiler. Şu resmi dabara çenli öýlenjek ýigit bilen durmuşa çykjak gyz özüleriniň pynhan duşuşuklarynda bir-birlere ömürboýy wepaly boljakdyklary hakynda kasam içendirler. Şeýle kasam bolmasa durmuş gurmazdylar. Öňde ömrüň uzak ýyllary bar. Şol ýyllar iki ýüregiň bir-birine bolan yhlasyny, mährini sowadyp bilmese, uly durmuşyň ýollaryndan ýöremek är-aýalyň ikisine-de, elbetde, ýeňil düşer. Olaryň uzak ýyllarynda aýraçylygyň-da bolmagy mümkin.

Geçen uruş ýyllaryny ýatlap göreliň. Gelin öýde galypdy. Gyzgyn gülläniň astynda duşman bilen aldym-berdimli söweş edýän ýaş esgere näme güýç berýärdi? Ol söweş arasyndaky sanlyja minutlap dowam edýän dymşlykda uzakda galan öz mähriban obasyny, «gözi ýolda galan ýaryny» göz önüne getirýärdi. Göz önüne getirdikçe-de onuň gany gaýnaýardy,

söýgülisiniň keşbi onuň güýjüne güýç goşýardy. Eger-de, şeýle ýagdaýda birdenkä, ol öz gelniniň biwepalyk edäýendigini eşitse, nähili bolardy?! Nähili boljagyny göz önüne getirmek hem kyn. Juda kyn!

Türkmen gelinleriniň geçen aýylganç uruşda fronta giden ärleriniň hatyrasyny belent saklap, durmuşda hem-de işde görkezen ruhy mertligi gahrymançylyga barabardyr!

Ilki bilen Siz düşýäňiz ýadyma
Ýatlansa apatly kyrkynjy ýyllar.
Sizi belent namys şöhratlandyrar,
Sizi belent wepa şöhratlandyrar...

Wepalylyk ýa-d wepasyzlyk barada gürrüň edilende biz entek-enteklerem gürrüňi bir taraplylyga syrykdymaklygy kem göremzok. Eýsem, erkek adamlar aýal maşgaladan olaruň wepaly bolmagyny talap etse, aýallar öz adamlaryndan şeýle talaby etmeli dälmişmi?

Soňky ýyllarda Günbatarda häzirki zamanyň jyns meseleleri barada ýaş ýigitler bilen gyzlaryň, aýal bilen äriň arasyndaky gatnaşyklar barada uly jedeller, şowhunly gürrüňler edilýär. «Günbatar siwilizasiýasynyň» ruhy taýdan garyplygyny, «jyns galtamançylygynyň» durmuşa barha beter aralaşýandygyny günbataryň abraýly specialistleri-de hopugmak bilen boýun alýarlar. Günbatar Germaniýada belli nemes wraçy we sosiology Ioahim Bodameriň «Häzirki zaman erkek adamy. Onuň keşbi we psihologiýasy» diýen ýörite kitaby neşir edilipdir.

«Biz indi hakyky erkek adamyň nähili bolmalydygyny bilemzok, çünki bizde salgylanar ýaly ideal adam ýok».

Awtor ine şeýleräk netijä gelýär.

Nemes specialistleriniň bu boýun almasynyň günbatar hakykatynyň asyl tebigatyndan gelip çykýandygyna şübhelenip bolmaz. Elbetde, Ioahim Bodamer beýle ýagdaýyň ýüze çykmagynyň sebäbini XX asyryň pajarlap ösýän tehnikî prosesinden gözleýär. Belgiýanyň görnükli medeniýet işgärleriniň gatnaşmagynda neşir edilen «Boş wagty geçirmegiň

siwilizasiýasy» diýen ýygynyda hem hut şeýle pikir öňe sürülýär. Awtorlaryň pikirçe, hamana industriallaşan jemgyýet hakyky durmuşa emel oýandyryjylar bilen çalşyryarmyş. Ol jemgyýet düşünjäni baýlaşdyrmagyň deregine keýpi-sapany ösdürýärmiş.

Amerikanyň mekdeplerinde bolsa ýakyn ýyllarda ýörite «jyns terbiýesi» sapagyny okuw programmasyna girizmeklik göz önünde tutulýar. «Günbatar siwilizasiýasynyň» getiren miweleri ine şeýleräk.

Men makalany ýazyp başlamazyndan öň, şu zatlaryň hemmesi hakda bir kärdeşim bilen pikir alyşdym. Bu meselelere, juda geň bolsa-da, ol örän parhsyz garaýan eken. «Durmuşyň akymynyň döredýän zatlarynyň önüni almak ikimize kyn düşer» diýip, ol kärdeşim ýaňsylamak äheňinde jogap berdi.

Bu jogaby ýöne bir adam däl-de, özüni öz döwrüniň ýazyjysy hasap edýän adam aýdýar! Haýp!

Tehniki proses biziň şertlerimizde jemgyýetiň her bir çleniniň aňyny, düşünjesini ösdürýär, onuň ruhuny baýlaşdyrýar. Biwepalyk bolsa ruhuboşlugyň miwesidir. Biz häzirki zamanda erkek adamyň nähili bolmalydygyny-da, aýal maşgalanyň nähili bolmalydygyny-da örän gowy bilýäris. Är-aýal, obrazly aýdanynda, kiçijik bir döwletdir ýa-da äpet daragtyň bir şahasydyr. Ol şaha ýyl geçdikçe gowşamaly däl-de, berkleşmelidir, sagdynlaşmalydyr. Haýsydyr bir tarapyň biwepalyk etmegi ol şahanyň yranyp başlamagyna, soňra bolsa döwürmegine-de getirip biler. Bu bolsa türkmen jemgyýetiniň peýdasyna däldir.

Ene-atalar öz çagalaryna ruhy arassalyk hakynda olaryň gulaklaryna guýa-guýa gürrüň bermeli. Sebäbi, ruhy arassalyk ynsanyň iň gözəl sypatlarynyň biri ahyry. Şol ruhy arassalyk är-aýalyň hut özünden hem birek-birege wepaly bolmagy ilkinji nobatda talap edýär.

Berdinazar HUDAÝNAZAROW,

Türkmenistanyň Halk ýazyjysy. Jemgyýetçilik tankydy